

KORANEN

Islams hellige tekst. Ordet kommer av det arabiske *al-qara* (= 'å resitere', men også 'å lese').

Ofte kalles Koranen bare *al-kitab* (= 'boken', 'skriften'). Dette peker mot Koranens doble natur, som lyd og skrift. Profeten Muhammed skal ha mottatt Koranen stykkevis, som åpenbaringer fra Gud, fra og med år 610 og frem til sin død i 632. Koranen ble «sendt ned» til Muhammed via erkeengelen Gabriel, som kopi av en evig og himmelsk bok. Siden Muhammed var analfabet, gjenga han åpenbaringene til folk rundt seg, som skrev dem ned.

Etter profetens død begynte arbeidet med å sammenstille åpenbaringene til én tekst, som forelå cirka 20 år senere. Sentral i denne prosessen var Zayd ibn Thabit, Muhammeds egen skriver eller sekretær. Fordi ulike fremføringsmåter og tekstvarianter eksisterte, fikk Zayd i oppdrag av Uthman, den tredje kalifen etter profeten, å samle og redigere de ulike versjonene, til man sto igjen med én utgave. De andre utgavene ble ødelagt.

Koranens innhold er altså Guds tale til Muhammed og dermed hele menneskeheten.

Boken består av 114 *surer* eller kapitler. Surene er videre inndelt i *ayat* (av arabisk 'tegn', 'mirakler') eller vers. Sammen med *hadithene* (fortellinger om Muhammeds lære, hva han sa og gjorde) og profetens *sunna* (tradisjon, praksis) danner Koranen grunnlaget for islams etikk, tros- og rettslære.

Pr. i dag er cirka 1,6 milliarder av verdens befolkning muslimer, og Koranen er en av verdens mest populære og innflytelsesrike bøker. Pr. 1. januar 2016 bodde det 148189 registrerte muslimer i Norge, det vil si medlemmer av muslimske trossamfunn som mottar offentlig støtte.

Kun den arabiske Koranen anses av muslimer for å være hellig. Ifølge tradisjonen er Koranen uoversettelig, og eksisterende oversettelser må kun betraktes som tolkninger av den opprinnelige teksten. Dersom ikke annet er oppgitt, er koransitatene i dette nummeret av Samtiden hentet fra Einar Bergs oversettelse fra 1980.

KILDER:
STORE NORSKE LEKSIKON,
ENCYCLOPEDIA BRITANNICA OG
STATISTISK SENTRALBYRÅ.

Den norske islamdebatten

Som fanden leser Bibelen

TEKST ANJA SLETTE LAND

Fiendtligheten i norsk islamdebatt skyldes ikke politisk korrekthet eller islamofobi, men en underliggende tilstand som skaper mistillit: politisk anomi – et kolliderende sett av spilleregler.

Om bidragsyteren

ANJA SLETTE er samfunnsgeograf og tok i 2016 doktorgraden med en avhandling der hun forklarer Israel–Palestina-konflikten ved hjelp av begrepet politisk anomi. Samtiden ba henne anvende begrepet for å analysere den norske islamdebatten.

FOTO CAMILLA SMAALAND

«Jeg ønsker at artikkelen skal sette i gang en revolusjon i offentligheten. Det kommer nok ikke til å skje, men det er i hvert fall det som trengs for å løfte politiske saker ut av kaostilstanden så fellesskapet kan komme frem til fungerende løsninger.»

Forestillingen om det homogene Norge er en seiglivet myte i den tilsynelatende evigvarende islamdebatten. Skjønt, evigvarende er den ikke: Islam var knapt et tema før 11. september 2001. Før den tid snakket man mest om innvandrere som nasjonale grupperinger, om de så var finske gjestearbeidere, pakistanske arbeidsinnvandrere eller vietnamesiske flyktninger. Ideen om at det er spesielt vanskelig å integrere «de andre» i en så homogen kultur som vår, har derimot blitt stående som en fast pilar i debatten.

Det er litt rart at denne forestillingen står så sterkt i en debatt som er preget av alt annet enn homogenitet. Der frontene slett ikke står mellom *oss* og *dem*, de homogene nordmennene og de fremmede muslimene. De står faktisk ikke der i det hele tatt. Kampen står mellom mange ulike ideologier og politiske grupperinger, med allianser på kryss og tvers. Er det noe den norske islamdebatten viser, er det hvor lite integrert den norske offentligheten kan være. Vi klarer ikke engang å bli enige om hva vi er uenige om, eller hvordan uenighetene kan håndteres.

De harde frontene, sterke følelsene og ufine ordene som kjennetegner debatten, har egentlig ikke så mye å gjøre med islam – eller med religion generelt. Eller innvandring. Den høye temperaturen kan ikke forstås uavhengig av de store spørsmålene diskusjonen krysser

over i: nasjonale verdier, immigrasjon, velferd, samfunnssikkerhet, minoriteters rettigheter – og ikke minst ytringsfrihet og grensen for legitime meninger. Denne kompleksiteten bidrar i seg selv til å gjøre debatten kaotisk og posisjonene ofte vanskelige å forstå.

Men islam er heller ikke det eneste temaet som skaper hurlumhei i offentligheten – ta for eksempel Israel–Palestina-konflikten, norsk EU-medlemskap, feminisme, legers reservasjonsrett mot abort, klimaendringer eller fredning av ulv.

Det disse debattene har til felles, er en underliggende tilstand av *politisk anomi*, en manglende konsensus om spillereglene for politisk debatt og samhandling. Eller om hva spillet handler om, for den saks skyld, og hva som står på spill. Teorien om politisk anomi, som er et produkt av min doktorgradsavhandling, kan bidra til å forklare hvorfor noen debatter drukner i sin kontekst og stagnerer i skyttergraver.¹

Før jeg sier mer om hva politisk anomi er og hvordan den norske islamdebatten preges av denne tilstanden, skal jeg oppsummere grovt hva som diskuteres. Siden jeg primært har forsket på andre kaosdebatter, støtter jeg meg på andres forskning på posisjonene i denne. Hensikten her er ikke å gi et fullstendig overblikk over debatten, men å skissere noen av hovedsporene og forklare hvorfor den er så ugjennomtrengelig.

BEKYMRINGENS HISTORIE

Det er litt vanskelig å identifisere et tidspunkt i historien der islamdebatten *oppsto*, ettersom temaet inngår i mange parallelle debatter.

Men for å begynne et sted, kan man i hvert fall si at den har oppstått som et hovedspor i den bredere immigrasjonsdebatten relativt nylig. Immigrasjon har alltid vært et betent tema, men diskursen har endret seg en del over tid.² På 1980- og -90-tallet var arbeidsinnvandringens press mot den norske velferdsstaten det mest sentrale temaet. Noe av det som ble diskutert, var bekymringene for at nordmenn skulle bli utkonkurrert på arbeidsmarkedet, at norsk fagorganisering ville svekkes og at innvandrere kom til landet for å utnytte velferdsgoder. På 90- og 2000-tallet ble disse problemene gjerne identifisert som et resultat av strukturelle internasjonale forhold som globalisering og nyliberalisme. Disse diskursene eksisterer fortsatt, men etter terrorangrepene 11. september 2001 endret hele samfunnsdebatten fokus.

Etter 11. september ble innvandring skrevet inn i en ganske annerledes internasjonal diskurs om vestlige verdier som truet av en ekspansiv politisk islamisme. Denne diskursen handlet ikke om innvandring per se, men den gjorde at innvandring fra muslimske land ble tolket ut fra et nytt sett av bekymringer: Politisk islam ble ansett som en utfordrer til europeisk kultur og vestlige frihetstradisjoner, og muslimer som potensielle terrorister og politiske ekstremister.

I Norge har denne diskursen vært ansett for å være i grenseland for legitime meninger, og dens sterkeste målbærer har vært Fremskrittspartiet.³ De andre partiene har stort sett prøvd å unngå spørsmål om immigrasjon og islam, noe som har gitt FrP stor definisjonsmakt i debatten.⁴ Men selv om den islamkritiske diskursen har blitt gradvis mer *mainstream*, har den hele tiden blitt utfordret fra etablerte liberalistiske og sosialistiske perspektiver. Kort oppsummert anses det fra et klassisk liberalistisk perspektiv som dypt problematisk å stigmatisere hele folkegrupper, og dermed forhåndsdomme uskyldige enkelt-individer. Fra et sosialistisk perspektiv er diskriminering ikke bare moralsk forkastelig, men også et ledd i å skape en ny underklasse,

som igjen truer maktbalansen i arbeidslivet. I Norge er disse perspektivene utbredt både på høyre- og venstresiden.

Etter terrorangrepene den 22. juli 2011 har både den bredere immigrasjonsdebatten og den kryssende islamdebatten endret seg en del. Umiddelbart etter angrepene rådet en generell konsensus både blant politikere og i pressen om å roe ned konfliktnivået, noe som førte til at innvandring og islam i en periode ikke ble diskutert.⁵ Fra halvåret før angrepene til halvåret etter ble dekningen av innvandringspolitikk redusert fra en tredjedel av nyhetsstoffet til kun en tiendedel.⁶ Artikler med kritisk vinkling på immigrasjon, som relatert kriminalitet, press på velferdsstaten samt problematiske kulturelle og religiøse praksiser, fikk betydelig mindre plass i mediene. Temaer som høyreekstremisme, kontrajihadisme og rasisme, som mediene tidligere hadde fokusert svært lite på, fikk derimot mye oppmerksomhet.⁷ Fokusendringen gjorde at tidligere internettbaserte islamkritikere fikk slippe til på spalteplass, og at deres perspektiver ble ansett som viktig nyhetsstoff.⁸ Parallelt med denne utviklingen deltok også muslimer i økende grad i debatten, dog ikke for å representere en samlet gruppe: Mens muslimer som kritiserte islam fra et liberalistisk perspektiv, ble invitert til å delta, ble sosialt og moralsk konservative muslimer som regel presentert med merkelapper som ekstremister og islamister.⁹

En vesentlig endring etter 22. juli var at den fiendtlige debattkulturen rundt islamspørsmålet, og dens potensielle konsekvenser, ble etablert som referanseramme.¹⁰ Sentralt i denne diskusjonen sto fundamentale spørsmål om norsk identitet, nasjonal kultur og samfunnsverdier. Før jeg ser nærmere på denne debatten, skal jeg presentere teorien om politisk anomi.

KAOSTILSTANDEN

Delte normer – allment aksepterte forventninger til hvordan man skal opptre i bestemte situasjoner – er en forutsetning for samhandling og kommunikasjon. I konfliktsituasjoner blir delte normer spesielt viktige, fordi de gjør det mulig å samarbeide på tvers av konkurrerende interesser og ideologier. Politisk anomi er en kaostilstand som oppstår når det ikke er

Poenget her er at det alltid ligger et element av *fare* i offentlig debatt.

mulig å etablere en felles aksept for hva slags spilleregler som gjelder, og dermed heller ikke hvilke reaksjoner som er legitime eller illegitime. Belønninger og sanksjoner fremstår dermed som vilkårlige, eller som et uttrykk for maktmisbruk. Når du ikke vet hva du kan forvente av andre, eller hva de forventer av deg, må du bare prøve deg frem. Og når alle prøver seg frem, basert på hver sin logikk, kan hele normsystemet bryte sammen.¹¹

Bokstavelig talt betyr *anomi* «lovløshet» eller «normløshet». Begrepet ble introdusert til samfunnsvitenskapen av Emile Durkheim, som brukte det til å forklare så forskjellige fenomener som dysfunksjonell arbeidsdeling og selvmord. Anomi ble et sentralt tema innen sosiologien på 1940-tallet, etter at Robert Merton brukte begrepet som årsaksforklaring for kriminalitet og annen «avvikende oppførsel». I løpet av en tjueårsperiode ble begrepet så hipt og kult at forskere brukte det til å forklare alt mulig, med det resultat at diskusjonen om anomi begynte å lide av anomi: Folk hadde så ulike oppfatninger av hva anomi var, at de snakket forbi hverandre og ble ganske sure. Etter hvert begynte forskere å unngå temaet, og i dag hører man knapt om det med mindre man studerer sosiologisk teori eller faghistorie.

Min teori om politisk anomi springer ikke ut av den sosiologiske tradisjonen, men av en empirisk analyse av kampen om Israel–Palestina-konflikten. Det som satte meg på sporet av anomi, var observasjonen av at det høye konfliktnivået rundt dette temaet er *selvgenererende*: Uansett hva du tar utgangspunkt i, blir det bråk. Alle normer som gir deg grunnlag for forventninger, meninger og krav, avvises av andre som illegitime – på bakgrunn av andre sett av normer.

Islamdebatten er ganske annerledes enn debatten om Israel–Palestina-konflikten, men et sammenliknbart aspekt er måten begge hele tiden stagnerer i skyttergraver på. Dette kan forstås i lys av den belgiske filosofen Chantal Mouffes demokratisyn. Hun går imot liberale teoretikere som hevder at offentligheten er fundert på rasjonell argumentasjon som skal skape legitime beslutninger basert på fellesskapets interesser. Mouffe kontrer med at det ikke finnes noen universelle kriterier for verken sannhet eller legitimitet: Det som avgjør hva som gjelder, er *makt*. Konsensus kan derfor ikke forstås som en bred, folkelig tilslutning til det beste argumentet, men som et resultat av at meninger som ikke passer inn, har blitt ekskludert.

I et demokratisk samfunn er det riktignok mye som passer inn, ettersom normer for pluralisme gjør det mulig å samarbeide og inngå kompromisser. Poenget her er at det alltid ligger et element av *fare* i offentlig debatt – en fare for at de normene som gir dine meninger innpass, skal miste legitimitet. Slike normer kan være å representere en anerkjent identitet, som en politisk organisasjon eller en marginalisert gruppe, eller å snakke på bakgrunn av et verdssystem eller en diskurs som offentligheten aksepterer.¹² Derfor kan kampen om definisjonsmakten bli et spørsmål om å være eller ikke være,

i politisk forstand. Idet en motstander ikke bare utfordrer dine meninger, men også dine kilder til legitimitet, blir den en eksistensiell trussel i dette spillet. I slike tilfeller kan du ikke forholde deg til vedkommende som en likeverdig diskusjonspartner, men som en fiende som må beseires.¹³

Det er her politisk anomi kommer inn. Merton forklarte anomi som et resultat av misforholdet mellom den egalitære ideologien i samfunnet – den amerikanske drømmen, som lovet at hardt arbeid var nøkkelen til suksess – og en sosial struktur som slett ikke ga folk like muligheter.¹⁴ Tilsvarende kan man si at politisk anomi i denne konteksten skyldes et misforhold mellom forventningene folk har til å delta i en demokratisk debatt, og de fiendtlige og usaklige reaksjonene de blir møtt med. Men her handler det ikke om like muligheter – politisk anomi er en relasjonell tilstand som påvirker alle deltakernes handlingsrom. Merton forespeilet fem mulige strategier folk kan velge å håndtere anomi med: å akseptere situasjonen, å dyrke reglene ritualistisk, å tøye spillereglene for egen vinning, å gi opp, eller å yte motstand mot hele systemet. Det er selvsagt ikke et mål at folk skal finne seg i dårlige betingelser, men poenget her er som følger: Når aksept ikke lenger er normen, begynner hele normsystemet å rakne. I politiske debatter betyr dette at sentrale demokratiske normer, som å søke felles forståelse gjennom rasjonell argumentasjon, ikke lenger har noen kraft. Resultatet er at alle føler seg utsatt, og reagerer med «avvikende oppførsel». Og dermed er den onde sirkelen i gang.

KAMPEN OM SPILLEREGLENE

Jeg vil nå se nærmere på en utbredt motstandsstrategi i islamdebatten: å utfordre rommet for legitime ytringer. Siden den norske islamdebatten er skrevet inn i flere sentrale ideologier, grovt oppsummert som liberalistiske, sosialistiske, islamkritiske og islamistiske perspektiver, fungerer temaet ofte som en *proxy*konflikt – en symbolsk kamp – om noe langt større: samfunnets sjel. Derfor står det også mye mer på spill enn temaet skulle tilsi.

Siden 22. juli har det pågått en høylytt kamp om hvordan samfunnet skal forholde

seg til ekstreme holdninger rundt innvandringssspørsmålet. Det faktum at angrepene var motivert av frykt for innvandring, gjorde at gjerningsmannens diskurs – og ikke minst dens gjenklang i Fremskrittspartiets argumentasjon og utbredelse i sosiale medier – ble oppfattet som en ny samfunnstrussel. Samtidig var det lite enighet om hva trusselen besto i, og hvordan den kunne håndteres. En del av denne debatten var spørsmålet om hvordan islam og innvandring diskuteres – og *burde* diskuteres – i offentligheten.

I en studie av denne debatten identifiserer medieforskerne Elisabeth Eide, Maria Kjølstad og Anja Naper to overordnede tilnærminger, som de kaller *trykkokerdiskursen* og *ansvarlighetsdiskursen*.¹⁵ Uten at deres studie går inn på politisk anomi, gir den et godt, illustrerende eksempel på denne tilstanden.

Trykkokerdiskursen argumenterer for at alle slags ytringer bør slippe til i media, uansett hvor uakseptable de skulle være. Den legger til grunn at meningsbryting er en forutsetning for et demokratisk samfunn, og at kraften i det beste argumentet vil føre til sannere og bedre konklusjoner. Diskursens bidragsyttere hevder derfor at uakseptable argumenter burde «rives fra hverandre» og «debatteres til døde». Flere tolker dessuten angrepene den 22. juli som et angrep på demokratiet, og viser til daværende statsminister Jens Stoltenbergs motsvar om at Norge må skape mer åpenhet og demokrati. På et mer konkret nivå bekymrer diskursen seg over at terroristens verdensbilde i stor grad hadde fått næring av lukkede ekkokamre i sosiale medier, der deltakerne bekrefter hverandres holdninger og ikke trenger å forholde seg til motargumenter. Diskursen kritiserer media for å gi gjerningsmannen rett i at debatten er dominert av en politisk korrekt elite, der kontroversielle meninger blir undertrykket.

Ansvarlighetsdiskursen er grunnleggende uenig i at ekstreme ytringer i offentligheten fører til at de bakenforliggende holdningene blir bekjempet, og hevder at de tvert imot fører til en mer polarisert og hatefull debatt. Ifølge denne diskursen må ytringsfrihet balanseres med et *ytringsansvar*. I innvandringsdebatten anser den ubegrenset ytringsfrihet som spesielt problematisk, fordi

Hva som er en faktaopplysning, og hva som er politisk spill, finnes det delte meninger om.

den står i veien for minoriteters rett til å beskyttes mot diskriminering. Ansvarlighetsdiskursen advarer mot at stigmatiserende karakteristikk av minoriteter blir normalisert, fordi det kan korte ned avstanden mellom holdning og handling, og slik bidra til overgrep og vold. Dens forkjempere er også uenige i at islamkritikk ikke slipper til, og hevder snarere tvert imot at ingen andre religioner eller minoritetsgrupper utsettes for så mye hets.

Artikkelforfatterne presenterer disse to diskursene som, vel, nettopp, diskurser – som systematiske tankesett som deles av en gruppe mennesker. Men de kan like godt forstås som opphav til kolliderende sett av diskursive normer. Forskjellen på disse er at *diskurser* skaper systematikk og mening i måten folk snakker og handler på, mens *normer* styrer hvordan de tolker, og hva de forventer, av hva som blir sagt og gjort. Det at flere diskursive normsett er i spill samtidig, betyr altså at en og samme ytring oppfattes på helt forskjellige måter.

Det er ikke så rart at sameksistensen av to så grunnleggende kolliderende normsett bidrar til kaos i offentligheten: De gjør at en lang liste av vanlige ytringer blir tolket både som en trussel mot demokratiet, som en sikkerhetstrussel og som stigmatisering av en allerede utsatt gruppe. Mens de som tenker i trykkokerbaner, tolker politisk korrekthet og utestenging av ekstreme holdninger som uttrykk for at demokratiet er i fare, leser ansvarlighetstenkere den økende polariseringen som et tegn på at grunnleggende demokratiske spilleregler er svekket. Mens den første gruppen mener at islamkritikk må diskuteres i offentligheten for å unngå

ekkokammereffekten, frykter den andre at akkurat slike ytringer vil normalisere vold og kanskje føre til flere terrorangrep. Mens den første er mest bekymret for å ekskludere «sinte unge menn» og andre politisk ytterliggående, er den andre mer redd for å fremmedgjøre minoriteter, blant annet fordi det kan føre til religiøs radikaliserings. Dette vil si at alle som tolker islamdebatten ut ifra enten trykkoker- eller ansvarlighetsnormer, vil lese svært mange innlegg med stor uro.

FANDEN OG BIBELEN

Politisk anomi fører altså til at meningsmotstandere ikke klarer å etablere en felles forståelse for hva de egentlig snakker om, og dermed tolker hverandres ytringer som fanden leser Bibelen. Men dette er bare begynnelsen på problemet: Det grunnleggende misforholdet mellom trykkoker- og ansvarlighetsnormene gjør at veldig mange ytringer står i et nullsumspill, altså utfordrer hverandres legitimitet. Dermed oppløses den pluralistiske normen som offentligheten bygger på, så det blir kamp om plassen.

Når folk opplever sin egen posisjon som truet, i en sak som er viktig for dem, tøyer de gjerne spillereglene for å forbedre sin maktposisjon. Veldig mye av islamdebatten handler derfor slett ikke om islam, men om tilsynelatende urelaterte ting som enten undergraver eller bygger opp under legitimiteten til en type mening eller en politisk identitet. Men dette løser heller ikke problemet: Ettersom islamdebatten lider av politisk anomi, finnes det heller ikke noen allment aksepterte normer for å avgjøre *hva* som gjør en ytring legitim eller ikke.

En utbredt forventning er at faktaopplysninger om viktige samfunnsforhold har en klar berettigelse i offentligheten. Men hva som er en faktaopplysning, og hva som er politisk spill, finnes det delte meninger om. Dette gjelder spesielt i diskurser rundt etablerte *våpenbegreper*, betegnelser med en legitimerende kraft, som på grunn av sin anerkjente overbevisningseffekt også genererer definisjonskamper. Eksempler på våpenbegreper i islamdebatten er *islamofobi*, *antisemittisme*, *politisk korrekthet*, *populisme* og *ekstreme holdninger*. Når folk kommuniserer med

likesinnede, er det stort sett helt åpenbart hva de mener når de bruker slike begreper. I meningsmotstanderes øyne, derimot, fremstår bruken av våpenbegreper gjerne som skitne triks. Derfor opplever ofte folk som advarer mot for eksempel islamofobi eller politisk korrekthet, at de ikke blir tatt på alvor, eller til og med blir utsatt for trakassering. Dermed føler de seg ekskludert fra samtalen, selv om de står midt i den. Og når de klager på dårlig behandling, blir de beskyldt for å innta en illegitim *underdog*-posisjon. Og sånn fortsetter den onde sirkelen.

IKKE RELATIVISME

Kaoset i den norske islamdebatten kan virke overdrevet. Særlig når man tenker på at muslimer utgjør en liten minoritet i Norge, og knapt deltar i debatten selv. Det blir mer forståelig om man tenker på den som en *type* debatt, heller enn en iboende egenskap ved temaet. Å delta i denne typen debatter føles som å være innelåst i et brennende hamsterhjul: Uansett hvor fort man løper, kommer man ikke videre, og det er smertefullt å stå stille. Som om det ikke er nok å kjempe for sine meninger; man må også kjempe for sin rett til å ytre dem. Og man har ingen våpen med kraft til å vinne. Emile Durkheim var inne på noe da han kalte anomie en tilstand av *perpetual unhappiness*.

Som tverrfaglig forsker befinner jeg meg ofte i kaosdebatter på tvers av etablerte diskurser og normsystemer. Derfor kan jeg godt se for meg at også denne artikkelen vil bli vranglest og oppfattet som truende. Jeg side-stiller jo islamofobi med politisk korrekthet! Er det ikke dét som er relativisme? Men nei – det er det ikke. Denne artikkelen utfordrer normen for å forstå *legitimitet* i politiske debatter, og det er noe helt annet. Poenget med å anerkjenne andres posisjoner, og forstå hvor de kommer fra, er at de da blir lettere å forholde seg til. Når man skjønner hvor kampen står, blir meningsmotstandere mindre farlige. Så kan debatten fortsette – det er dét offentligheten er til for.

LITTERATUR

Andersson, Mette. 2012. «The debate about multicultural Norway before and after 22. July 2011. *Identities: Global Studies in Culture and Power* 19 (4): 418–427.

Bangstad, Sindre. 2013. «Inclusion and exclusion in the mediated public sphere: the case of Norway and its Muslims». *Social Anthropology/Anthropologie Sociale* 21 (3): 356–370.

Beyer, Audun, og Tine Ustad Figenschou. 2014. «The Limits of the Debate: How the Oslo Terror Shook the Norwegian Immigration Debate». *The International Journal of Press/Politics* 19 (4): 430–452.

Brochmann, Grete og Anniken Hagelund. 2011. «Migrants in the Scandinavian Welfare State: The Emergence of a Social Policy Problem». *Nordic Journal of Migration Research* 1 (1): 13–24.

Eide, Elisabeth, Maria Kjølstad og Anja Naper. 2013. «After the 22. July terror in Norway: Media debates on freedom of expression and multiculturalism». *Nordic Journal of Migration Research* 3 (4):187–196.

Jupskås, Anders R. 2013. «The Progress Party: A Fairly Integrated Part of the Norwegian Party System». I *Exposing the Demagogues: Right-Wing and National Populist Parties in Europe*, ed. Karsten Grabow and Florian Hartleb, 205–236. Brussels, Belgium: Centre for European Studies.

Merton, Robert K. 1938. *Social structure and anomie*. Indianapolis: Bobbs-Merill.

Mouffe, Chantal. 1999. «Deliberative Democracy or Agonistic Pluralism?». *Social Research* 66 (3): 745–58.

Sletteland, Anja. 2016. The battle over the Israel–Palestine conflict: A study of international political anomie. Ph.d.-avhandling. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Samfunnsvitenskapelig fakultet, Universitetet i Oslo.

- 1 Sletteland (2016)
- 2 Brochmann og Hagelund (2011)
- 3 Figenschou og Beyer (2014)
- 4 Jupskås (2013)
- 5 Andersson (2012)
- 6 Figenschou og Beyer (2014)
- 7 Bangstad (2013), Figenschou og Beyer (2014)
- 8 Figenschou og Beyer (2014)
- 9 Bangstad (2013), Andersson (2012)
- 10 Eide, Kjølstad og Naper (2013)
- 11 Sletteland (2016)
- 12 Sletteland (2016)
- 13 Mouffe (1999)
- 14 Merton (1938)
- 15 Eide, Kjølstad og Naper (2013)